

Könyvtár, vagy könyvkölcsönző?

A könyvtárak jövőképehez elengedhetetlen egyrészt a jelen, másrészt a múlt ismerete. Fontos feltérképezni ezt a múltat, annak minden, sok esetben napjaink kardinális kérdéseire utaló indiciumát. A tanácsi rendszerrel szemben a rendszerváltásnak pont az a lényege, hogy a legfontosabb kérdésekről alapvetően helyben döntenek.

A könyvtári törvény kimondta, hogy mindenkinek joga van a könyvtárhasználathoz. Ennek érdekében az állam a könyvtári rendszer működtetéséért felelős, s minden települési önkormányzatnak el kell döntenie, hogy a közkönyvtári ellátást lakosai számára milyen módon biztosítja. Vagy könyvtárt tart fenn (egyedül, vagy társulásban más önkormányzattal), vagy egy nyilvános könyvtártól megrendeli ezt a szolgáltatást. A mai hivatalnoknak tehát ha akarná sem lenne lehetősége arra, hogy íróasztalnál találja ki: mely településeken mekkora könyvtárak szülessenek. A hivatal, vagyis a minisztérium csak motíválhatja és segítheti az önkormányzatok könyvtárfenntartó tevékenységét.

Győri Erzsébet statisztikai adatai folyamatos csökkenésről adtak számot minden tekintetben. Ezek közül a könyvtárak számát szeretném árnyaltabbá tenni, ugyanis nem egészen ilyen egyértelmű a kép: tíz évvel ezelőtt 4644 szolgáltató helyet (ebből 1868 önálló- és 2776 fiókkönyvtárt) tartottunk számon. Jelenleg a 211 városi és a 2920 községi, valamint a 19 megyei önkormányzat fenntartásában összesen 3566 szolgáltatóhely működik, ebből 2854 önálló és 712 fiókkönyvtár. A tíz év alatt tehát kb. 1000 szolgáltatóhely szűnt meg, de a szolgáltatóhelyek jogállása jelentősen változott: az önkormányzatok megalakulásával nőtt az önálló könyvtárak száma (ezt a gyakorlatban is láthattuk, hogy elsősorban a kis fiókkönyvtárakat zárták be). A politika tehát nem kérdőjelezte meg a könyvtárak fontosságát. Az más kérdés, hogy ugyan nem szüntették meg hivatalosan a könyvtárakat, de a minimális költségvetéssel vegetálásra kényszerítették őket. Az önálló könyvtárak számának növekedése szakmai szempontból számtalan előnyt és hátrányt is jelent, ezekre most nem térek ki, csak két problémakört említenék. Az biztos, hogy alapvetően fontos megteremteni az ellátórendszerhez való csatlakozás lehetőségét. De a csatlakozásról – vagyis a szolgáltatás igénybevételéről – az adott községben kell, hogy döntsenek, és kölcsönös előnyöket rögzítő kétoldalú megállapodást kell kötni erről. E megállapodásban tisztázni kell a tulajdonviszonyokat, az esetleges kilépés feltételeit stb. E problémakörrel fontos tanácskozást tartanak hamarosan Kaposváron.

A másik jelentős probléma, hogy az önálló könyvtárak egyben nem önálló költségvetési szervek is. Községekben alapvetően elfogadhatónak tartjuk az összevont intézmények működtetését, de a városi könyvtárak fejlesztéséhez fontos az önálló költségvetési szerv státuszának megtartása (megszerzése). A törvény alapján elkészítendő kormány- és miniszteri rendeletekben szükséges elősegítenünk, hogy az önkormányzatok a könyvtárak esetében is tartsák be az államháztartási törvény előírásait: jelenleg a községi könyvtárak kb. egyharmada tisztázatlan jogviszonyok között működik (szakfeladatként vagy integrálva egy másik intézményhez, de a tagintézményi státusz biztosítása nélkül, amelynek következményeként a könyvtár költségvetéséről, működéséről nem a képviselő-testület, hanem egy hivatalnok vagy – ebben az esetben – egy

ellenérdekű intézmény vezetője dönt). A közkönyvtárak működésének formai szabályozása remélhetőleg tisztázódni fog a nyilvános könyvtárak jegyzékének vezetését szabályozó kormányrendelet alapján.

Mint említettem, az állam – s ennek végrehajtó szerve, a minisztérium – a rendszer működtetéséért felelős. Ehhez először is számba kell vennünk e rendszer elemeit, tehát el kell készítenünk a jegyzéket, másrészt biztosítanunk kell a központi szolgáltatások működését. Már közhelyszerű, hogy az utóbbi évtizedben teljesen csődbe ment a könyvtárközi kölcsönzés „intézménye”, ennek újbóli beindításához az első lépést jelenti majd az Országos Dokumentumellátó Rendszerről szóló jogszabály. A községi könyvtárak esetében azonban a legfontosabb kérdés a megyei könyvtárak szerepe. Jól emlékezhet rá mindenki, hogy a '90-es évek elején több megyei könyvtár is városi könyvtári feladatokra állt át, s a törvényelőkészítés során jelentős szakmai vita zajlott a megyei könyvtárak létéről. Nos, ez a vita a törvény elfogadásával egyidejűleg eldőlt: ma már egyértelmű, hogy a megyei könyvtár saját területén a „rendszergazda” szerepkört kell, hogy ellássa. A megyei könyvtár gyűjteménye a megye tulajdona, nem szívességet tesz akkor, amikor a községi könyvtárakon keresztül kölcsönzi állományát a megye lakóinak, hanem alapfeladatát látja el, tehát az állománygyarapítás szempontjainál elsődlegesnek kell lennie, hogy e gyűjtemény egészítse ki a megyében működő községi és városi könyvtárak gyűjteményeit. Ugyanilyen fontos kérdés a területi szolgálat, a hajdani módszertan újragondolása is. Remélhetőleg e tanácskozást követi majd a területi szolgálatos kollégák teendőinek megvitatása is.

A központi szolgáltatások közül még a képzés és továbbképzés témakörét emelném ki. Nemrégiben közreműködtem könyvtári asszisztensek vizsgáztatásában: tragikusnak éreztem, hogy az a tananyag, amelyről a többnyire községi könyvtárakban dolgozó kollégáknak számot kell adniuk, milyen kevés olyan tényleges ismeretet tartalmaz, amit a mindennapi munkájuk során fel tudnának használni. Tudom, hogy sokszor ígértük már, hogy rendbe tesszük ezt a kérdést is, de ebből a szempontból is igaz, amit a könyvtárak számával kapcsolatban mondtam: a hivatalnok nem találhatja ki az íróasztalnál a megoldást. A képzés témakörét is végig kell elemezni, konszenzusra kell jutni a legfontosabb kérdésekben, s ezt követően garantálni a megvalósítást a megfelelő jogszabályokban. A szakmai egyeztetések során eddig is hiányoltam, ezért szeretném felhívni e konferencia résztvevőinek a figyelmét arra, hogy fontos lenne megalakítaniuk a községi könyvtárak érdekvédelmi szervezetét. Mi minden előterjesztésünket végigtárgyalunk minden szakmai szervezettel; szükségesnek tartanám, hogy e folyamatban a községi könyvtárak képviselői is részt vegyenek.

A rendszerszerű működés alapvető garanciáját a megfelelő technikai eszközök léte és alkalmazása nyújthatja majd, melynek alapján a községi könyvtárak betölthetik a „végpont” szerepét. A törvény alapján ebben az évben kezdhették el az ún. tematikai fejlesztést (300 millió forinttal). Logikus volt, hogy az első évben elsősorban az országos szakkönyvtárak és a megyei könyvtárak kaphattak támogatást, jövőre remélhetőleg már minél több városi könyvtárt is bevonhatunk a fejlesztésbe, s bízom abban, hogy a 2000. év során elkezdhetjük a községi könyvtárak bekapcsolását is a rendszerbe. Természetesen addig is van esély több forrásból is támogatást nyerni a technikai fejlesztéshez a községi könyvtáraknak is. A tárca eszközeivel is igyekszünk elősegíteni, hogy az ún. teleházak telepítése lehetőleg ne külön intézményrendszer kialakítását jelentse, hanem ezeket minél több helyen a községi könyvtárakba helyezték el, hiszen pusztán a technika keveset ér a hozzáértő szakember és a könyvtári háttér nélkül.

Az eddig érintett kérdések alapján úgy gondolom, hogy kb. 2010-re érhetünk el oda, hogy a nyilvános könyvtárak rendszere stabilan működik majd. Ez lehet, hogy soknak tűnik, de egy törvény végrehajtásának mérlegelésénél legalább ennyi időt feltételeznünk kell. A címben megadott kérdést, hogy – mondjuk tíz év múlva – a községi könyvtárak „könyvtárakként, vagy könyvkölcsönzőkként” működnek-e majd, természetesen nehéz megválaszolni. Lehetne módosítani a „végpont, vagy könyvkölcsönző” dilemmára is, de nem látom sok értelmét. Az a fontos, hogy a községi könyvtárak őrizzék meg a személyesség erejét, hogy elsődleges pontjai legyenek egy keresett mű kézbeadásának, de a technika segítségével képesek legyenek a „nagy” könyvtárak szolgáltatásait is közvetíteni, képesek legyenek – lehetőleg az ország minél több településén – ablakot nyitni a világra.

Bariczné Rózsa Mária

Az olvasókért dolgozunk

Nagyon örülök, hogy sor került erre a rendezvényre, ahol mi, községi könyvtárosok vagyunk a középpontban.

Röviden szeretném bemutatni a települést ahonnan jöttem, és szólni kívánok a könyvtár életéről, a közéletben betöltött szerepéről.

Tószeg Szolnoktól délre, a Tisza mentén fekszik. 4750 fő él a településen. Dinamikusan fejlődő község a miénk: az elmúlt 6-7 évben portalanították az utak nagy részét, bevezették a földgázt, kb. 1000 lakásba kötötték be a telefont és a kábeltévé, jelenleg a csatornázás folyik.

A falu központja klasszikus elrendezésű, középpontban a katolikus templommal. 100 méteres körzetben található az iskola, az óvoda, a községháza, a mozi, a művelődési ház, a könyvtár és a takarékszövetkezet.

Intézményünk közkönyvtárként működik. Állományunk 1997. december 31-én 14 687 dokumentumot tartalmazott, olvasóink száma 420 fő volt, közülük 107 a 14 év alatti. Az iskolai könyvtári feladatokat az általános iskolában működő könyvtár látja el. 1990 óta többféle próbálkozásunk volt arra, hogyan lehet lépést tartani a változó körülményekkel, meg tudunk-e felelni az emberek megváltozott igényeinek. Kerestük a helyünket, kerestük a lehetőségeket. Megpróbáltunk új követelményt felállítani magunkkal szemben, és kitűzni egy új célt, mely valós helyi igényekre épül, és újdonságot jelent a település életében is. A könyvtárban egyébként két főhivatású könyvtáros van.

1994-ben jártam Nagymágocson, ahol első alkalommal hallottam a teleházról. Nagyon megtetszett a helyi információs és telekommunikációs központ gondolata, és mindazok a lehetőségek szimpatikussá váltak, amelyeket a teleház magába foglal. Mivel Nagymágocson is egy kollégánál állt az élen, úgy gondoltam, megpróbálkozom én is Tószegen a gondolat életre keltésével és megvalósításával. Ám még ma sem működik a településen teleház sem a könyvtárban, sem máshol.

De azért nem adtam fel! Apró lépésenként néhány eredményt sikerült elérni, s ezek egyre közelebb visznek ahhoz, hogy ne jelentsen hátrányt az információhoz jutásban az, hogy mi falun élünk.

1995-ben jártunk kollégákkal Kötelen, ahol megismertük a helyi könyvtár által használt számítógépes programot. Megtetszett, és úgy döntöttem, mindent elkövetek azért, hogy mihamarabb legyen egy számítógépünk és hozzá egy könyvtári nyilvántartó és kölcsönző szoftverünk. Sikerült Papp István polgármester urat megnyerni a gondolatnak, és kapott a Könyvtári Védegyletünk 100 ezer Ft-ot erre a célra. Azonban kiderült: ez az összeg nem elég, ezért egy mezőgazdasági vállalkozót is meg kellett nyerni az ügynek, és így tudtunk 1996 tavaszán egy 486-os számítógépet vásárolni. Ez már jó alap volt arra, hogy pályázatokon részt vehessünk, hiszen rendelkezünk kb. 150 ezer Ft-tal eszközben és szoftverben.

1996-ban a Nemzeti Kulturális Alaptól 150 ezer Ft-ot nyertünk el a tömegkommunikációs kapcsolatok megteremtésének alapjai pályázaton. Egy tintasugaras nyomtatót, szövegszerkesztő és rendszerkezelő programot vásároltunk ezen a pénzen. Tavaly megvette a Védegylet a könyvtárnak a kötelki könyvtári szoftvert.

Az elmúlt évi pályázaton a Soros Alapítványtól nyertünk internet hozzáférési lehetőséget, szintén a Védegylet közreműködésével. Ahhoz, hogy rá tudjunk csatlakozni a világhálóra, szükség volt még telefonfővonalra (ekkor még csak kártyás fali készülékünk volt), valamint modemre. Ebben szintén a Védegylet segített. Az önkormányzat és egy helyi vállalkozó volt a támogatónk.

Ez év tavaszán a Soros Alapítvány kuratóriuma úgy döntött, hogy további egy évig biztosítja még az ingyenes internet vonalat.

Jelenleg a Teleház Programirodánál van bent pályázatunk új teleház létesítésére. Októberben tudjuk meg, hogy a tervezés időszakát követi-e rövid időn belül a megvalósítás.

Most itt tartunk. De nem adjuk fel akkor sem, ha most sikertelen lesz a pályázatunk, mert úgy gondolom, a létünkért, a könyvtár önálló intézményként történő működéséért tesszük mindezt, és ez nemcsak a könyvtárosoknak, de az egész településnek hasznára válik.

Az önkormányzat támogatását, főként az eszmeit, folyamatosan magunkénak tudhatjuk. 1996-ban elnyerte a „Könyvtárpártoló önkormányzat” címet, és ez azért azt mutatja, hogy áldozatot is kellett hozniuk.

Túl sok panaszra nincs okom, hiszen a számítógép és a telefonfővonal is elérhetetlen lett volna a polgármester úr és az önkormányzat támogatása nélkül.

Már csak egy dologra vágyom nagyon. A könyvbeszerzési keretünk oly módon növekedjék, hogy meg tudjuk venni mindazokat a dokumentumokat, amelyekre egy községi közkönyvtárban szükség van. De bizakodó vagyok, és nem adom fel a reményt akkor sem, ha erre már csak a XXI. században kerül sor.

A község kulturális életében meghatározó szerepet tölt be az intézmény. Igyekszünk jelen lenni minden helyi rendezvényen, új programmal, új lehetőséggel szolgálva.

A következőkre könnyen mondhatják ez nem a mi feladatunk. De ha nincs más, aki csinálja, ha azok, akiknek feladatuk lenne, nem foglalkoznak vele, mi a „profilidegen” dolgokat is felvállaljuk. Most csak felsorolom ezeket. Már két évben rendeztünk márc. 15-én 1848 m-es futást. Az idén 65 emléklapot adtunk át a távot teljesítőknak. 1995-ben részt vállaltunk nyári kézműves tábor szervezésében, 1996-ban és 1997-ben pedig önállóan szerveztük meg azt. 1995 óta kéthetenként, októbertől májusig, kézműves foglalkozásokat tartunk az általános iskolásoknak. Szerveztünk jogatanfolyamot, természetgyógyászzal kapcsolatos előadásokat. Helyet adtunk a nagycsaládosok összejöveteleinek.

Természetesen vannak klasszikus könyvtári programjaink is, ha van rá pénzünk vagy a megyei könyvtár illetve az MKE megyei szervezete finanszírozza azt. Legutóbb tavaly ősszel volt egy egy hónapon át tartó rendezvénysorozatunk. Ehhez az anyagi támogatás egy részét az OSZK–KMK-nak „A kortárs magyar irodalom népszerűsítése” címmel kiírt pályázatán nyertük.

Hogy miért vállaljuk mindezt? Azért, hogy azok is ránk figyeljenek, akik nem az olvasóink, hogy ne mondhassa senki: nincs szükség Tószezen a könyvtárra.

A másik gondolat, amelyről szólni szeretnék, az a könyvtárosok, a községi könyvtárosok helyzete, megbecsülése, úgy, ahogyan azt én érzem. Hogy kiktől várok én megbecsülést? Hát elsősorban a könyvtáros társadalomtól, amelynek mi is részei vagyunk. Hiszen a kollégák tudják, mi a feladatunk, milyen végzettségünk van, milyen gondjaink vannak nap mint nap abból, hogy jön az olvasó, és – kistelepülési könyvtár dolgozójaként – nem tudjuk a kért művet azonnal a kezébe adni. Talán ismerik próbálkozásainkat a takarékoságra, amikor felvállaljuk a könyvek bolti beszerzését, feldolgozását, hogy ne kelljen a Könyvtárellátónak szolgáltatási díjat fizetnünk. Pedig intézményenként csak egy-két könyvtáros van a legtöbb helyen. A megbecsülés mellett több figyelmet is szeretnék, hogy ne érezzem úgy: az országos gondok közben a végekről ismét megfeledkeztek.

Megbecsülést szeretnék a helyi önkormányzattól, hogy senkinek ne juthasson eszébe egy eltávozott kolléga helyébe beültetni egy szakképzetlen nyugdíjast. Nem a nyugdíjasokat kívánom bántani, csak szeretném, ha elfogadnák, hogy a könyvtári munkát képzett könyvtári szakemberek tudják csak jól végezni. Hiszen a jól végzett munka a lakosság ellátását, érdekeit szolgálja. A rosszul végzett munka viszont a könyvtárosokról alkotott véleményt, a megbecsülésünket is rontja. És – talán ezzel kellett volna kezdenem – megbecsülést várok azoktól, akikért dolgozunk: az olvasóktól. Azt hiszem, mindennapi közérzetünket ez befolyásolja leginkább. Eza a dolog azonban összetett. Naponta megtapasztalom, hogy a könyvtárba járók sem tudják igazán, miből áll a munkánk. Többször mondták nekem is, de még többször hallották fiatal kolléganőim: „De jó neked, itt ülsz az asztal mögött, és mennyi időd van olvasni.” Pedig szerencsés, ha van olyan nap, amikor a sajtót sikerül átlapoznunk. Nem értik, miért kell nekünk főiskolát vagy egyetemet végezni. És ha mégis értik, akkor is többször kiderül, hogy félreértik, mert összekeverik a könyvtárosképzést a magyar szakos tanárképzéssel, vagy esetleg úgy gondolják, államigazgatási ismeretekre van szükségünk. Köszönhető mindez jórészt annak, hogy nyitvatartási időben nem nagyon tudunk a kölcsönzésen kívül mással foglalkozni, főként ha egyszerre csak egy könyvtáros van a könyvtárban.

Ezek után az a kérdés, miért vagyok én könyvtáros már 18 éve? Az olvasóktól kapott megbecsülésért. Akik hálásak azért mert sikerült egy jó olvasmányt a kezükbe adni, amely szórakoztató volt, amely könnyített a pillanatnyi gondjukon, amely segítette őket a munkában, a tanulásban. Azért az egy-két jó szóért érdemes csinálni, amit a nyolcvan éves nénitől kapok, akivel egy új író tudtam felfedeztetni. Azért a pillanattért amikor az óvodás elmond nekem az anyja által kikölcsönzött könyvből egy verset. Azért, hogy egy idős ember úgy köszönjön el tőlem: „Vannak még jó emberek”. Pedig én csak azt tettem, amit a családja nem tesz: meghallgattam őt.

Kívánok magunknak sok hálás olvasót, és akkor biztos, hogy nap mint nap új erővel és lendülettel kezdjük a munkát. Talán még az önbecsülésünk, az önbizalmunk is helyére kerül.

Siposné Nagy Jullanna